

Asia: VN/5137/2022-OM-229

Ehdotus uudeksi valmiuslaiksi; työryhmän mietintö

1 luku. Yleiset säännökset

1 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

2 luku. Varautumisvelvollisuus

Yleisen varautumisvelvollisuuden organisatorista soveltamisalaa (6 §:n 1 mom.) koskevat huomiot:

-

Yleisen varautumisvelvollisuuden aineellista sisältöä (6-8 §) koskevat huomiot:

-

Muut 2 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

3. luku Poikkeusoloista ja lisätoimivaltuuksien käyttöönotosta päättäminen

Poikkeusolojen edellytyksiä (11 §, vrt. nyk. poikkeusolojen määritelmä) koskevat huomiot:

-

Poikkeusolojen alkamista ja päättymistä koskevaa päätöksentekoa (12 ja 21 §) koskevat huomiot:

-

Lisätoimivaltuuksien käyttöönottonenettelyä (13-20 §) koskevat huomiot:

-

Valtioneuvoston erityisiä seurantavelvollisuuksia (22 ja 23 §) koskevat huomiot:

23 § pykälä koskee vaikutusten arviointia ja seurantaa. Pykälän mukaan valtioneuvoston on poikkeusolojen aikana ja välittömästi niiden jälkeen arvioitava ja seurattava tämän lain

lisätoimivaltuuksien nojalla toteutettavista toimenpiteistä ja velvoitteista väestölle ja elinkeinotoiminnalle aiheutuvia vaikutuksia sekä tarvittaessa viipymättä ryhdyttävä toimenpiteisiin niistä aiheutuvien vaikutusten lieventämiseksi tai niiden hyvittämiseksi.

Pykälä olisi uusi. Se ei korvaisi tavanomaista säädösten vaikutusten arviointia, vaan täydentäisi sitä. Säännöksen tarkoitus olisi varmistaa myös eri toimenpiteiden yhteis- ja kokonaisvaikutusten huomioiminen. Pykälässä ei rajattaisi arviointi- ja seurantavelvoitteen piiriin kuuluvia vaikutuslajeja.

Logistiikkayritysten Liitto pitää yleisesti tärkeänä säädösten vaikutusten arviointia ja seurantaa.

4 luku. Poikkeusolojen hallinnan ohjaus ja hallinnon erityisjärjestelyt

4 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Luvun 4 pykälissä 26-27§ on kirjauksia koskien viranomaisviestintää ja valtionhallinnon viestinnän johtamista. Logistiikkayritysten Liitto korostaa ennakoivan ja oikea-aikaisen viestinnän merkitystä yritysten näkökulmasta sekä normaali- että poikkeusoloissa. Eri viranomaisten roolit ja vastuut tulee olla selkeästi rajattu ja määritelty.

5 luku. Lisätoimivaltuuksien käyttöperiaatteet ja soveltamista koskevat yleiset säännökset

5 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Luvun pykälä 32§ sisältää lain määritelmät. Ao. pykälän looginen paikka olisi 5. luvun sijaan sääntelykokonaisuuden alkuosassa. Lisäksi 32 §:stä puuttuu palveluiden määritelmä.

6 luku. Hallinnon järjestäminen ja valtion taloudenhoito

6 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

7 luku. Työvoiman saatavuuden turvaaminen

7 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Valmiuslakiesityksen 7 luku käsittelee työvoiman saatavuuden turvaamista ja työnantajan mahdollisuuksia (12 kohtaa) poiketa palvelussuhteen ehdoista maanpuolustuksen, väestön sosiaali- ja terveydenhuollon, toimeentulon tai turvallisuuden tai muun yhteiskunnan toimivuuden kannalta välttämättömän toiminnan välttämättä edellyttäessä.

Logistiikkayritysten Liitto toteaa, että 40 ja 41 § eivät ota kattavasti huomioon siviiliyhteiskunnan toimivuuden kannalta keskeistä kuljetus- ja logistiikka-alaa ja tieliikenteen ajo- ja lepoaikasäättelyä. Vesiliikenteen työajoista poikkeaminen sen sijaan on laissa mukana (42§). Poikkeusoloissa tarve turvata työvoiman saatavuus logistiikkaketjussa korostuu, ja syntyy todennäköisesti tarve

mahdollistaa ajo- ja lepoaikasääntelyn joustot. 40§:ään olisi tarpeen lisätä viittaus mahdollisuudesta poiketa Euroopan parlamentin ja neuvoston ajo- ja lepoajoista (EY) N:o 561/2006, sekä kauppaliikkeiden ja toimistojen työaikakalasta (400/1978).

8 luku. Työvelvollisuus

8 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Työvelvollisuutta koskevaan lukuun 8 olisi tarpeen lisätä kuljetusalan erityinen työvelvollisuus tapauksissa, joissa henkilöllä on voimassa oleva autonkuljettajan ammattipätevyys ja on toiminut viimeisen viiden vuoden aikana kuljetusalalla kuljettajan tehtävissä, eikä häntä jätetä kutsumatta palvelukseen asevelvollisuuslain (1438/2007) 89 §:n mukaisesti (51 §). 46 §:ssä säädetään yleisestä työvelvoitteesta, mutta kun kyse on erityisestä lain edellyttämästä pätevyydestä, pykälän 46 riittävyys on tulkinnanvarainen.

9 luku. Sotilaallisen puolustusvalmiuden turvaaminen

9 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Luvussa 9 säädetään elinkeinoharjoittajien velvollisuudesta luovuttaa Puolustusvoimien tai Rajavartiolaitoksen käyttöön ajoneuvokalustoa tai suorittaa niille kuljetus- ja muita palveluja sotilaallisen puolustusvalmiuden turvaamiseksi.

Lukuun (57 ja 59§) olisi tärkeää saada lisäys, jonka mukaan kuljetus- ja logistiikka-alan yritykset vapautetaan lain perusteella sopimussanktioista toimeksiantajilleen silloin, kun yrityksen ajoneuvo otetaan pois normaaliajan sopimusliikenteestä suorittamaan poikkeusoloissa niiden hallinnan kannalta välttämättömiä kuljetuksia ja/tai luovuttamaan ajoneuvonsa, muun kalustonsa tai toimitilansa viranomaisen käyttöön.

Tärkeää on myös, että lakiin sisällytetään pykälä koskien viranomaisten ja kuljetus- ja logistiikka-alan yritysten välisten sopimusten tekemistä poikkeusolojen varalle. Sopimusten tarpeesta voisi olla maininta esimerkiksi luvussa 11.

10 luku. Liikkumisen ja oleskelun rajoittaminen sekä väestön siirtäminen

10 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

11 luku. Otto-oikeudet ja palvelujen suorittamisvelvollisuus

11 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Lukuun (pykälät 70, 71, 72, 73 ja 81) olisi tärkeää saada lisäys, jonka mukaan kuljetus- ja logistiikka-alan yritykset vapautetaan lain perusteella sopimussanktioista toimeksiantajilleen silloin, kun yrityksen ajoneuvo otetaan pois normaaliajan sopimusliikenteestä suorittamaan viranomaisten määräämiä tehtäviä.

71 §:ssä säännellään ajoneuvon luovuttamista poliisin käyttöön tai hallintaan. Logistiikkayritysten Liitto nostaa esiin mahdolliset käytännön ongelmat pykälän toteutuksessa. Puolustusvoimien käyttöön luovutettavia ajoneuvoja varten on olemassa ajoneuvojen ja työkoneneiden varausjärjestelmä (ATV), ja myös Pelastuslaitoksella on entuudestaan otto-oikeudet (73§). Otto-oikeuksiin tulisi saada jokin systemaattinen ja ennakoitu varautumismalli, kuten PV:n oma sijoittaminen ja ATV-varaukset huoltovarmuuskriittiselle kalustolle.

12 luku. Väestön välttämättömän toimeentulon turvaaminen ja sosiaaliturvan muutokset

12 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

13 luku. Välttämättömien hyödykkeiden ja palvelujen saatavuuden turvaaminen

13 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Lain 88 § säätelee välttämättömien hyödykkeiden ja palveluiden saatavuuden turvaamista tietyille viranomaisille ja elinkeinonharjoittajille, ja niihin oikeutta niihin vain ostolupaa vastaan.

Ostolupa voitaisiin myöntää vain edellä mainittujen tarkoitusten kannalta välttämättömään toimintaan ja se voidaan myöntää vain viranomaiselle tai elinkeinonharjoittajalle.

Logistiikkayritysten Liitto ehdottaa, että välttämättömien hyödykkeiden tai palveluiden ostolupia koskeviin säädöksiin lisättäisiin maininta huoltovarmuuskriittisten yritysten ja näiden verkostoyritysten etuosto-oikeudesta. Koska huoltovarmuuskriittisen yrityksen statuksen hakeminen ja varautuminen häiriöihin ja poikkeusoloihin on yrityksille vapaaehtoista, kiinnostus vapaaehtoistoimintaan voi heiketä, jos sitä ei huomioida valmiuslaissa.

14 luku. Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä koulutuksen turvaaminen

14 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

14 luvun 98 §:ssä säädetään poikkeamisesta sosiaali- ja terveydenhuoltoalan ammattihenkilöiden ammatissa toimimisen edellytyksistä. Olisi hyvä, jos vastaava poikkeus säädettäisiin erikseen myös kuljetus- ja logistiikka-alan ammattipätevyyden vaatimuksista, käytännössä viittauksina kuorma- ja linja-autonkuljettajan ammattipätevyydestä annettuun valtioneuvoston asetukseen (434/2018) sekä liikenteen palveluista annetussa laissa (320/2017) säädettyihin ammattipätevyyttä tai erityistä ajolupaa vaativissa ammateissa ja tehtävissä toimimisen edellytyksiin.

15 luku. Asumisen järjestäminen

15 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

16 luku. Rahoitusmarkkinoiden ja vakuutusmarkkinoiden turvaaminen

16 luvun (pl. 110 §) säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 1 kohtaa (vientikielto) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 2 kohtaa (tuontikielto) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 3 kohtaa (tiettyjen taloudellisten toimien kieltäminen) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 4 kohtaa (kotiuttamisvelvollisuus) koskevat huomiot:

-

110 §:n 2-5 momenttia koskevat huomiot:

-

17 luku. Energia-, vesi- ja jätehuollon turvaaminen

17 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

17 luvun 124 § koskee polttoaineiden saannin varmistamista sotilaallisen puolustusvalmiuden tai muuhun yhteiskunnan toimivuuden kannalta välttämättömään toimintaan tai tietyille viranomaisille osto-oikeutta tai ostolupaa vastaan. TEM voi säännöstelyn toimivuuden turvaamiseksi velvoittaa tietyt jakelupisteet toteuttamaan säännöstelyn. Huoltovarmuuskeskus myöntää tarvittaessa todistuksen edellä mainitusta osto-oikeudesta ja myöntää ostoluvan. Elinvoimakeskus myöntää ostoluvan maa-, kala-, ja metsätalouden osalta. Huoltovarmuuskeskus vastaa em. velvoitteiden noudattamisen valvonnasta.

Aiemmin ostoluvan on myöntänyt ELY. Uudessa laissa ao. vastuu on jakautumassa kahdelle eri taholle. Liitto huomauttaa, että ostolupapäätökset olisivat muutoksenhakukelpoisia. Mahdollinen vastuiden jakautuminen voi osaltaan lisätä byrokratiaa. On kuitenkin hyvä, että polttoaineiden säännöstelyä varten ei perustettaisi poikkeusoloissa erillisiä toimielimiä, kuten nykyisessä valmiuslain 10 luvussa.

Samalla Logistiikkayritysten Liitto nostaa esiin muut polttoaineen saatavuuteen liittyvät valtakunnalliset ja/tai alueelliset häiriöt, kuten syksyllä 2025 Teboil -tapauksen yhteydessä ilmenneet. On tärkeää, että raskaan liikenteen polttoaineen jakeluasemia on tärkeiden kuljetusreittien varrella riittävästi. Valmiuslakiin tulisi sisällyttää kirjaus, jonka mukaan TEM voisi

polttoaineen saatavuuden turvaamiseksi määrätä polttoainemarkkinoilla toimivan jakelijan järjestelmään kattavan polttoainejakelun koko maahan.

Luvussa 17 säädetään myös sähkön toimituksen keskeyttämisestä tai kieltämisestä, sekä sähkön kulutuskiihtiä. Logistiikkayritysten Liitto muistuttaa eri toimialojen keskinäisriippuvuudesta sekä normaali- että poikkeusoloissa. Liitto huomauttaa, että sähkön saatavuus on kriittistä logistiikkaketjun, sen tietojärjestelmien ja logistiikkatilojen toimivuudelle.

18 luku. Välttämättömien viestintä- ja postipalveluiden turvaaminen

18 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

19 luku. Ruoantuotannon turvaaminen

19 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

20 luku. Välttämättömän rakentamisen turvaaminen

20 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

III osaa koskevat yleiset kysymykset

Toimivaltuusosan rakennetta ja toimivaltuuksien sääntelytapaa koskevat yleiset huomiot:

-

Mahdolliset muut koko toimivaltuusosaa koskevat huomiot:

-

21 luku. Lisätoimivaltuuksien täytäntöönpanoa koskevat yleiset säännökset

21 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

22 luku. Lisätoimivaltuuksien täytäntöönpanoa koskevat erityiset säännökset

22 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

23 luku. Korvaukset

23 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

23 luvussa säädetään korvauksista, joihin omaisuuden omistaja tai haltija on oikeutettu, jos ao. tahon elinkeinotoiminnan harjoittaminen estyy PV:n tai RVL:n otettua haltuun ottamisen tai ao. tahoille suoritettavan palvelun takia.

Lukuun olisi tärkeää saada lisäys, jonka mukaan kuljetus- ja logistiikka-alan yritykset vapautetaan lain perusteella sopimussanktioista toimeksiantajilleen silloin, kun yrityksen omaisuus on otettu em. tahojen haltuun eikä yritys voi suorittaa normaaliajan sopimusliikenteeseen liittyviä velvoitteitaan.

24 luku ja rikoslain muuttamista koskeva lakiehdotus. Rangaistussäännökset

Valmiuslain 24 luvun ja rikoslain muuttamista koskevan lakiehdotuksen (2. lakiehdotus) säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

25 luku. Muutoksenhaku

25 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

HE-luonnoksen yleisperustelut

Vaikutusten arviointia koskevat huomiot:

-

Säätämisyjärjestysperusteluja koskevat huomiot:

-

Muut HE-luonnoksen perusteluja koskevat huomiot:

-

Työryhmän mietintö

Uudistuksen tarpeellisuutta ja sen keskeisiä ratkaisuja koskevat yleiset kannanotot:

-

Muut työryhmän mietintöä koskevat yleiset huomiot:

Logistiikkayritysten Liitto ry:n 27 jäsentä ovat suuria logistiikkayrityksiä, joiden erikoisalaa ovat kuljetusjärjestelmät, terminaali- ja varastotoiminnot sekä logistiikan kokonaisjärjestelmät. Jäsenyritysten yhteenlaskettu liikevaihto vuonna 2024 oli yli miljardi euroa. Logistiikkayritysten Liitto ry:n jäsenillä on keskeinen rooli Suomen yhteiskunnan toimivuuden turvaamisessa.

Tehokas logistiikka on kriittistä Suomelle. Koronapandemia ja Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan ovat entisestään korostaneet Suomen riippuvuutta kansainvälisistä markkinoista ja verkostoista, sekä toimivan logistiikan merkitystä Suomen kilpailukyvyllä.

Logistiikan ja toimitusketjujen toimivuus ja tehokkuus on huoltovarmuuden perusedellytys sekä normaalioloissa että vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Esimerkiksi materiaalisella varautumisella, joksi huoltovarmuus on perinteisesti mielletty, ei voi korvata toimivan logistiikan kriittisyyttä Suomelle.

Turvallisuusympäristön muutos on korostanut tarvetta uudistaa ja selkeyttää valmiuslakia.

Logistiikkayrityksen Liitto toteaa, että valmiuslakiin ei pitäisi sisällyttää toimenpiteitä, joita pitäisi pystyä tekemään normaaliolojen häiriötilanteissa. Ao. sääntely pitäisi sisällyttää normaaliolojen lainsäädäntöön. On hyvä, että valmiuslain 2 §:n perusteluissa on mainittu varautumisvelvoite poikkeusolojen lisäksi myös normaaliolojen häiriötilanteisiin.

Suomen huoltovarmuusjärjestelmän yksi keskeinen vahvuus on julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin tiivis ja pitkäjänteinen yhteistyö. Tämän yhteistyön toimivuudesta huolehtiminen on siviiliyhteiskunnan toiminnan turvaamisen lähtökohta jatkossakin. Saumattoman ja sujuvan yhteistyön kriittisyys on entisestään korostunut toiminta- ja turvallisuusympäristön muututtua.

Logistiikkayritysten Liitto korostaa huoltovarmuuskriittisten yritysten merkitystä ajantasaiseen tilannekuvaan liittyvässä tiedonkeruussa ja toimittamisessa huoltovarmuusorganisaation poolien kautta. Huoltovarmuustyön lähtökohta on sektori- ja poolitoiminnan maksuttomuus ja vapaaehtoisuus, joten yritysten sitoutumista huoltovarmuustyöhön tulee vaalia kaikin tavoin. Esimerkiksi huoltovarmuuskriittisten yritysten antaessa aktiivisesti panoksensa em. tilannekuvien tuottamiseen tärkeää on vastavuoroisuus, eli että tilannekuvien yhteenvedot ovat ao. yritysten saatavilla.

Yksi esimerkki yritysten ja viranomaisten välisestä yhteistyöstä ovat yhteiset varautumiseen liittyvät harjoitukset. Logistiikkayritysten Liitto korostaa ao. säännöllisten harjoitusten tarpeellisuutta. Toimialojen omien harjoitusten lisäksi harjoituksia on hyvä järjestää poikkihallinnollisesti, jotta niissä voidaan tarkastella toimialojen keskinäisriippuvuuksia. Yritysten ja viranomaisten yhteisissä harjoituksissa tärkeää on myös alueellinen tasapuolisuus. Harjoituksista laadittavan harjoitusyhteenvedon tulee olla mahdollisuuksien mukaan osallistujien saatavilla, jotta yritykset voivat ottaa havainnot huomioon omassa valmiuden ja varautumisen suunnittelussaan.

Nietola Outi
Logistiikkayritysten Liitto ry